

"בציפייה לגאולה שלמה"

מחשבת ישראל

פרק ז

יחידה 14 | מדינת ישראל כשלב בחזון הנביאים - דיון השוואתי,
יחידת לימוד לכיתות ט'-י

הרב ד"ר יוחאי רודיק, מפמ"ר מחשבת ישראל

מדינת ישראל כשלב בחזון הנביאים - דיון השוואתי

הרב ד"ר יוחאי רודיק, מפמ"ר מחשבת ישראל

מבוא

קהל יעד

חטיבה עליונה

נספחים

נספח 1: דברי הגות ושאלות לדיון על פי מקורות שונים

נספח 2: מדינת ישראל כשלב בחזון הנביאים, הגותו של הרב גורן

"אחת מבעיות היסוד בהשקפת עולמה של האומה הישראלית היא קביעת מעמדה ומקומה של מדינת ישראל במערכת החזון הכללית של גאולת ישראל ושיבוצה הנכון של המדינה בשרשרת התקופתית של הגאולה העתידית.

השאלה היא האם מדינת ישראל, עם כל תופעות הלוואי שאירעו לפניה ולאחריה, ניצחוננו במלחמתנו נגד שבעת העמים, שחרור חלק מהארץ, כינון השלטון העצמאי בארץ ישראל וראשית קיבוץ הגלויות מהווים שלבים יסודיים במערכת חזון גאולת ישראל אשר עליהם רמזו הנביאים בתנ"ך, וחז"ל בתלמוד ובמדרשים, בתארם את שלבי הגאולה?

או שמא התופעות הללו אינן אלא שלבי התפתחות והתקדמות בדברי ימי העם [...] אבל דבר אין לה, לפי דעה זו, למדינה עם המשימות המשיחיות של נביאי ישראל, ואיננה מהווה שלב בתוך מערכת החזון של גאולת ישראל העתידית".¹

מטרות השיעור

א. לבחון את יסודות השקפתו של הרב גורן זצ"ל **בהשוואה** להשקפות אידיאולוגיות אחרות בעניין מעמדה של מדינת ישראל (בשלב הראשון תילמדנה השקפות מקבילות)

ב. להעמיק במשנתו של הרב גורן בנושא המדובר ולהבין את מעמדה של מדינת ישראל על פי השקפתו

1 גורן, הרב שלמה, "מדינת ישראל כשלב בחזון הנביאים", **תורת המועדים**, הוצאת ציוני, תשכ"ד, עמ' 557.

שלב ג - במליאה: סיכום

לאחר לימוד המקורות השונים מומלץ להשלים במליאת הכיתה את הטבלה שלהלן:

הרב גורן שלמה	הרב אברהם יצחק הכהן קוק	הרב מנחם מנדל שניאורסון מלובביץ'	הרב אלעזר מנחם מן ש"ך	הרב יואל משה טייטלבוים (הרבי מסאטמר)	
					שנות חייו
					מקום מגוריו
					יחסו למדינת ישראל
					יחסו לממשלת ישראל
					תכליתיה של מדינת ישראל

שלב א

התלמידים יעיינו בקטעי מקורות שונים (נספח 1):

- הרב יואל טייטלבוים (הרבי מסאטמר): "האסון הנורא אשר קרה לנו בעונותינו הרבים"
- הרב אלעזר מנחם מן ש"ך: "האם לפני כן לא היה קיים במציאות עם יהודי?"
- הרב מנחם מנדל שניאורסון מלובביץ': "הצלת נפשות - כן! אפשרות של לימוד תורה וקיום מצוות מתוך מנוחה - כן!"
- הרב אברהם יצחק הכהן קוק: "מדינת ישראל, יסוד כיסא ה' בעולם"

שלב ב

- לאחר הבנת קטעי המקורות באמצעות השאלות לדיון, תיערך השוואה בין המקורות להגותו של הרב שלמה גורן.
- התלמידים ילמדו קטעי מקורות ממאמרו של הרב גורן בנושא "מדינת ישראל כשלב בחזון הנביאים" ויגבשו את הבנתם הכוללת בנושא לאור המקורות המגוונים שנלמדו.

האסון הנורא אשר קרה לנו בעוונותינו הרבים

יסודות השקפתו של הרב יואל טייטלבוים (הרבי מסאטמר)

חסידות סאטמר, בהנהגתו של הרב יואל טייטלבוים, התנגדה להקמת המדינה ולא ראתה בה שלב בתהליך גאולת ישראל.

ומעתה כל מי שיש לו מח בקדקדו יוכל להבין את האסון הנורא אשר קרה לנו בעוונותינו הרבים, אשר כנפיא של מינים ואפיקורסים, רחמנא ליצלן לקחו גאלה וממשלה טרם הזמן, אשר כל הגדולים והצדיקים שבדורות הקודמים מאז שהתחיל הרעיון הטמא של הציונות להתנוצץ, כלם פחדו ורעדו שלא יבצע זממם [...] שאף אלו היו חברי הכנסת צדיקים וקדושים הוא עוון פלילי, איום ונורא, ליקח גאלה וממשלה טרם שהגיע הזמן, כאשר כבר נתבאר שאסור השבועה והעברה על הקץ חל על כל ישראל [...] ואם כן, כל המשתתפים בממשלה זו, המה שתפים לעבודה זרה ועוברים בזה על אסור ד"יהרג ואל יעבר" [...]

אותה המדינה הציונית שהיא לגמרי נגד התורה הקדושה, ומיסדת על כפירה נוראה, שאין ספק שהוא לגמרי נגד האמונה בה' יתברך, ובתורתו הקדושה, ואי-אפשר שיהיו אלו שתי האמונות – אמונה במדינה זו ואמונה בתורתנו הקדושה – באדם אחד, כי המה שני הפכים לגמרי ואי-אפשר שישתמשו בכתר אחד.

הרב יואל טייטלבוים, יואל משה עמ' פד, קג

שאלות לדיון

1. מהו "חטאה" של הציונות בעצם הקמתה ובפעילותה להקמת מדינת ישראל?
2. כיצד היה מגיב הרבי מסאטמר אילו ממשילת ישראל וחברי הכנסת היו דתיים? האם היה משנה את השקפתו?

האם לפני כן לא היה קיים במציאות עם יהודי?

דברי הרב אלעזר מנחם מן ש"ך, מגדולי היהדות החרדית

שמא תאמר: "אנחנו לאום, יש לנו ארץ משלנו, יש לנו מדינה, יש לנו חיילים, יש לנו צה"ל, אנחנו חזקים!" אשיבה לשאל אותך: "כמה זמן יש לכם כל זאת, האם לפני כן לא היה קים במציאות עם יהודי? האם רק בקניינים הללו נעשינו עם יהודי?"

[...] מה שמייחד אותנו זו התורה, שנתנה לנו לפני שלשת אלפים שנה ויותר [...] מצבנו כיום מצב רציני ביותר. מצד אחד רואים סמני התעוררות רבתי, הרבה רחוקים מתקרבים ושבים אלינו, אינני יודע אם כבר היתה אי-פעם תקופה כזו [...] מצד שני, רואים אנו מחזה מחריד ואיום. מרד קיבוצי במלכות שמים [...] יש הבדל עצום בין יחיד החוטא בינו לבין עצמו, לבין צבור המונים שהתארגנו לחיות בארץ שטתי חיים של חטא ועוון.

וביותר קשה הדבר כשיש בארץ ישראל שלטון עברי. יחיד שמחלל שבת חס ושלום, נדמה לו שיש אתו תירוצים, פרנסה וכד', הוא מסגל לרמות את עצמו, אך לאלו שעומדים לרשותם כל האמצעים הממלכתיים מה יש לתרצם? [...] הלא מדבר ביהודים בני חורין, במדינה משלנו, מדינת ישראל, עם נשיא משלנו, עם שלטון וצבא, הכל מתוצרת עצמית, ומי מעכב בעדם שתשמר פה שבת קדשנו? [...] הלב בוכה, הלב כואב.

הרב אלעזר מנחם מן ש"ך, מכתבים ומאמרים עמ' ל, לד"ה

שאלות לדיון

1. האם לדעתכם דעתו של הרב ש"ך זהה לדעתו של הרבי מסאטמר שהוצגה במקור הקודם? נמקו.
2. מהו ההבדל בין יחיד החוטא לציבור החוטא?

הצלת נפשות - כן! אפשרות של לימוד תורה וקיום מצות מתוך מנוחה - כן! דברי הרב מנחם מנדל שניאורסון מלובביץ'

לאחר שראה הקב"ה בעוני עמו ישראל שנשחטין ונהרגין ר"ל וכו' בגזירות איומות ונוראות, נתן להם האפשרות באמצע זמן הגלות להתנהג בכל העניינים כרצונם [...] ובאותה שעה ניתנה לעם ישראל האפשרות המלאה, שבבחירתם החופשית וברצונם הטוב יוכלו להתנהג כפי ש"גוי קדוש" צריך להתנהג, על פי הוראת "תורתנו הקדושה" שניתנה ממקור הקדושה [...] ואכן, אילו היה עם ישראל מנצל את ה"עת רצון" ומתנהג כדבעי, הייתה זו הזדמנות נפלאה עבורו להוכיח שכבר ראוי הוא לגאולה, אך תמורת זה התווכחו המנהיגים אם להזכיר שם שמם במגילה הידועה [מגילת העצמאות] אם לאו [...] וכך, למרבה הצער, שוב לא הצליח עם ישראל להתעלות, לנצל את ההזדמנות, ולהוכיח כי אכן הגאולה יכולה להתגלות.

לאור כל הנ"ל הרי שבבואנו להגדיר את מה שהתחדש במצבו של עם ישראל בארץ ישראל לפני שלושים שנה נאמר: הצלת נפשות - כן! אפשרות של לימוד תורה וקיום מצות מתוך מנוחה - כן! אבל האם "זו משהו" בכיוון הגאולה או התחלתה ע"י הקמת השלטון העצמי של היהודים באר"ק - לא ולא! כי ברור הדבר שאין לזה שום שייכות לגאולה או לאתחלתא דגאולה, שהרי "מפני חטאינו גלינו מארצנו", וכל זמן שלא בטלה הסיבה - מפני חטאינו, לא בטל גם המסובב - הגלות, ורק כשתבטל הסיבה שהביאה לגלות, ועם ישראל יחזרו בתשובה, רק אז יהיה מקום להתגלות הגאולה על ידי משיח צדקנו.

וכפסק דינו הברור של הרמב"ם, שהציאה מן הגלות תהיה בדרך זו: "יעמד מלך מבית דוד, הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו [...] ויכלך כל ישראל לילך בה [...] וילחם מלחמות ה' ויצליח, וינצח כל האמות שסביביו, הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח [...] הרי זה משיח בודאי, ויתקן את העולם כְּלוּ לעבוד את ה' ביחד" (רמב"ם, הלכות מלכים, סוף פרק י"א).

[...] הרי לנו פסק דין ברור, שהגלות נמשכת עד אשר "יעמד מלך מבית דוד" [...] ורק כשיבנה מקדש במקומו ואחרי בנין המקדש יקבץ נדחי ישראל, רק אז ידעו שהוא משיח ודאי [...] ולפי כל זה מובן שהתקופה בה אנו נמצאים, אינה אתחלתא דגאולה, ועליתם של רבבות יהודים לארץ הקדש אינה קבוצת גלויות, אלא אפשרות של הצלת יהודים רבים בזמן הגלות.

הרב ש"ד וולפא, דעת תורה בענייני המצב בארץ הקודש (עפ"י אגרות ושיחות של הרבי מלובביץ')

שאלות לדין

1. האם עפ"י השקפתו של הרבי מלובביץ' במקור שקראת נכון להגדיר את מדינת ישראל "ראשית צמיחת גאולתנו"? נמק את תשובתך.
2. כיצד לדעתך יגדיר הרבי מלובביץ' את מעמדה של מדינת ישראל?

מדינת ישראל, יסוד כיסא ה' בעולם

דברי הרב אברהם יצחק הכהן קוק

אין המדינה האשר היותר עליון של האדם. זה נתן להאמר במדינה רגילה, שאינה עולה לערך יותר גדול מחברת אחריות גדולה, שנשארו המון האידאות שהם עטרת החיים של האנושיות, מרחפים ממעל לה, ואינם נוגעים בה.

מה שאין כן מדינה שהיא ביסודה אידאלית, שחקוק בהויתה התכן האידאלי היותר עליון, שהוא באמת האשר היותר גדול של היחיד. מדינה זו היא באמת היותר עליונה בסלם האשר. ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ה' בעולם, שכל חפצה הוא שיהיה ה' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האשר היותר עליון.

אמת שאשר נשגב זה צריך הוא לבאור ארך, כדי להעלות אורו בימי חשך, אבל לא מפני זה יחדל מלהיות האשר היותר גדול.

הרא"ה קוק, אורות הקודש חלק ג', עמ' קצא

שאלות לדין

1. מהי תדמית המדינה האידאלית - מדינת ישראל - לפי הרב קוק בקטע שקראת?
2. הרב קוק מגדיר את המדינה: "יסוד כסא ה' בעולם". כיצד יתייחס לאירועים חילוניים במדינת ישראל כיום? (חילול שבת, חוסר צניעות וכו')

"מדינת ישראל כשלב ראשון בחזון הנביאים"²

א.

לאור תיאורי המאורעות בדברי ימי העתידים של עם ישראל מאז חורבן הבית השני הכתובים בתורה ובספרי הנביאים, ולאור הנאמר בספרות התלמודית והמדרשית, האם קיימת אפשרות חופשית של כוונות מדינת ביניים של עם ישראל בארץ ישראל, אשר תוכל, אם תרצה בכך, למלא חלק מן המשימות המשיחיות ואשר תהווה גשר לתקופת החזון של נביאי ישראל, מבלי שעצם קיומה של המדינה בתקופת הביניים תהיה מחויבת המציאות כשלב חיוני במערכת החזון המשיחי, ומבלי שתוטלנה עליה כל אותן המשימות הרוחניות וערכי הגאולה המשיחיים, כתנאי הכרחי לעצם קיומה? שמא ייתכן על פי צו הגבורה מתן אפשרות חופשית לעם בכל תקופה שהיא, במידת האפשר, להקים מדינה כזו בארץ ישראל, ללא זיקה לתקופה המשיחית, באופן שעצם קיומה לא תהיה מחויבת המציאות לפי שלבי הגאולה העתידים, אלא תהיה מעין שלטון ביניים של עם ישראל בארצו, במתכונת שהייתה קיימת בימי הבית השני, בתקופת החשמונאים, שמלבד בית המקדש, עבודת הקודש שבו וקיום מוסדות השפוט העצמי של הסנהדרין, והפעלת חלק מחוקי התורה בחיי העם, לא הייתה מדינה זו קשורה למערכת חזון מסוים של התורה והנביאים באופן גלוי על אף שחכמינו ז"ל מצאו רמזים שקופים בתורה, בנביאים ובכתובים גם לתקופת החשמונאים, למלחמותיהם ולמלכותם. בכל זאת תקופת שלטונו של הורדוס המלך בוודאי שחרגה מן החזון האידיאלי שהיה רצוי לפי התורה, ובכל זאת היה לה תוקף חוקי לפי התורה.

אלא שייתכן, כי קיומו של בית המקדש וביצוע עבודת הקודש שבו, כמו כן רציפות שלטון ישראל בימי הבית השני שיוו גם לתקופה של הבית השני, בימיו של הורדוס המלך, מעמד מוכר על פי התורה, שהפך לצו עליון של ההשגחה העליונה, שחייב היה להתגשם ולעבור את השלב הזה. לכן נהפכה גם תקופה זו לכורח מציאותי בשלבי ההיסטוריה של העם והעולם.

² הרב שלמה גורן, **תורת המועדים**, עמ' 567-577. כל הקטעים להלן ממשנת הרב גורן מצוטטים ממאמרו זה.

שאלות לדיון

1. מהי האפשרות שמציע הרב גורן כמעמד למדינת ישראל, ומהו יחסה של המדינה, מבחינת מעמדה, לתקופת הגאולה?
 2. הראי"ה קוק כתב: "כן, אתחלתא דגאולה ודאי מופיעה לפנינו [...] מאז התחיל ה'קץ המגולה' להגלות, מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל" (חזון הגאולה, עמ' קצט).
- האם לדעתך הראי"ה קוק כתב את דבריו ביחס למדינת ישראל העתידית?
 - כיצד יסביר הרב גורן את ודאותו של הראי"ה קוק בעניין תהליך הגאולה, מול השקפתו של הרב גורן בעניין מדינת ישראל?

ב.

ברם, ראייה מכרעת בפתרון בעיה זו כי תיתכן הקמת שלטון ישראלי עצמאי מבלי שיהיה בזה משום קיום הנבואה של החזון המשיחי, יש למצוא בהלכה אחרת של הרמב"ם בהלכות מלכים אשר חלק חשוב ממנה נשמט ע"י הצנזורה, ונעתיק אותה בשלימותה. בפרק י"א הלכה ד' כתב הרמב"ם: "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה [...] אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בוודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיח עליו תורה, והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים והכשרים שמחו ולא העמידו הקב"ה אלא לנסות בו רבים. שנאמר 'מן המשכילים יכשלו לצרוף בהם ולברר [...] עד עת קץ, כי עת למועד וכו'".

מדברים אלו מתברר שתיתכן הקמת מדינה עצמאית לתקופת הביניים שבין חורבן הבית השני לתקופה המשיחית, מבלי שתהווה חלק מן התהליך המשיחי, ומבלי שיחולו עליה החובות של בצוע המשימות המשיחיות, ואין לראות בכך פגיעה בייעודי התורה והנביאים. כי כל מדינה כזו שאין בה ובשלטונה מגינוני המשיחיות, דינה כמדינה ישראלית לכל דבר ומעמדה כמעמד שלטון ישראל בתקופת השופטים או המלכים הכשרים והיא יכולה להוות גשר לעבור עליו לתקופה המשיחית, וזהו יעודה של מדינה כזאת. ואם כי הרמב"ם מדבר גם במלכות ביניים זו על מלך מזרע בית דוד, אינו אלא כאשר המדובר במלך המתיימר להיות מלך המשיח. אבל לולא מגמה זו ישנה אפשרות לבסס כל שלטון בסגנון מדיני ממלכתי שיקבל גם הוא את ההכרה והסמכות המלכותית הניתנים על פי התורה למלכות ישראל לשם השלטת הסדר המדיני ולתקון חיים העם.

שאלה לדיון

1. כיצד מוכיח הרב גורן בקטע שקראת כי ייתכן מעמד של "מדינה ישראלית לכל דבר" ללא זיקה לגאולה ולמשיחיות?

ג.

הגשמת ערכי הנביאים בחיי המדינה תקדם מילוי החזון המשיחי

בסיכומי של דבר יוצא מדברי הרמב"ם הפסוקים ביד החזקה שקיימת סמכות ואפשרות על פי התורה והנבואה לכוון מדינה עצמאית בא"י בזמן הביניים שבין הבית השני לתקופה המשיחית, ללא זיקה ישירה להגשמת החזון המשיחי, אלא שכל מדינה כזאת יכולה בסופו של דבר, ע"י התקדמות ותכנון מושלם על פי התורה להיות שלב ראשוני מכריע להגשמת החזון המשיחי של נביאי ישראל, בתקופה המשיחית. הדבר תלוי בהתנהגותה ובאורח חייה של המדינה וראשיה, ובהצלחותיה בקביעת המשימות הלאומיות והדתיות. בלשון הרמב"ם: "אם יעמוד מלך הוגה בתורה ועוסק במצוות כפי התורה שבכתב ושבע"פ ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות השם אם עשה והצליח [...] הרי זה משיח בוודאי".

שאלות לדיון

1. לפי הרב גורן, מהי התועלת בכינון מדינה עצמאית ללא זיקה ישירה להגשמת החזון המשיחי?
2. על פי המקורות שקראת, מה מעמדה של מדינת ישראל העכשווית לדעתך?
 - א. מדינת גאולה
 - ב. מדינה בשלב ביניים לפני הגאולה
 - ג. "מעשה שטן" הנוגד את ההלכה

נמק את תשובתיך על פי המקורות שקראת ובעזרת ביסוס הגיוני לפי שיקול דעתך האישי.

